

OMADINA

ŠTEV 3

LETO 8

GLASILO TIRARODNOSTI

DIKALNEGA DIJASTVA

IZDAJA EKSEKUTIVA

IZIDE LETNO 10 ŠTEVIK

VSEBINA: SMRT SLIKARJA GROHARJA □ LEON
BRUNČKO: SOCIALIZEM, DEMOKRA-
TIZEM, NACIONALIZEM IN NARODNO RADIKALNI PROGRAM □
RADOVAN KRIVIC: METODA IN SMER NARODNEGA RADIKALIZMA
(ODLOMKI IZ GOVORA OB PETLETNICI „ADRIJE“) □ JANKO MAČ-
KOVŠEK: KOČEVSKI OTOK □ MASKE IN PROFILI. I. RADOVAN
KRIVIC: ALBIN BRÁF (1851—1911). II. ALBIN OGRIS: STANISLAV
PRZYBYSZEWSKI □ SLOVENSKO DIJAŠTVO □ SREDNJEŠOLSKI
VESTNIK □ SLOVANSKO DIJAŠTVO □ VESTNIK ZA KNJIŽEVNOST
□ □ □ □ □ □ IN UMETNOST □ RAZNO □ □ □ □ □ □

Cenjenim naročnikom!

Prosimo najuljudneje vse naročnike, ki še niso poravnali zaostale naročnine, da to v najkrajšem času store! List so prejeli celo leto in zato prosimo, da store svojo dolžnost. Z rednim plačevanjem naročnine bodo dijaški stvari najbolj koristili. Na priloženih položnicah so naznačeni s svinčnikom dolžni zneski.

Upamo, da poziv ne ostane brez uspeha!

Upravništvo „Omladine“.

OMLADINA STANE LETNO 4 K, ZA UČITELJE 3 K, ZA DIJAKE 2 K; POSAMEZNE ŠTEVILKE 50 VIN. □ UREDNIŠTVO IN UPRAVNIŠTVO JE V LJUBLJANI, BREG ŠT. 12. □ DOPISI NAJ SE POŠILJAJO NAJKASNEJE DO 15. VSAKEGA MESECA. □ NEFRANKOVANA PISMA SE NE SPREJEMAJO. □ ODPRTE REKLAMACIJE S PRISTAVKOM „REKLAMACIJA“ POŠTNINE PROSTE. □ OBLASTEM ODGOVOREN JE MIHAEL ROŽANEC. □ TISK J. BLASNIKA NASLED. V LJUBLJANI.
~~~~~ PONATIS DOVOLJEN LE Z NAVEDBO VIRA ~~~~~

SMRT SLIKARJA GROHARJA.

Umrli je človek iz tistega malega števila, ki nosi na svojih ramenih vso težo probujajoče se slovenske kulturne reprezentance. — In malo je tudi število onih, ki se jim je tuga naselila v domoljubna srca ob smrti, ki kljub solznim vestem, vrženim med slovenski narod, ne bo zadela globlje, kakor zadene smrt vsacega siromaka, ki umrje radi pomanjkanja . . .

Narod-otrok ne ve, kaj je izgubil z Groharjem; niti oni ne vedo, ki so njegovi voditelji; sicer bi Grohar ne poginil, vsaj ne v groznem spoznanju nerazumevanja, osamljen, ker je spregledal in služil veliki umetnosti in slovenski psihi.

Ivan Grohar! Ob tvoji smrti je legla na dušo žalost; vzbudili so se spomini, ki nepozabno glojejo v naših srcih. Murnu in Ketteju si podal roko, Wolf ti je pokazal mučeniško pot. O, kje je prerok, ki bi vas obudil in vas vrnil? Slovenija, zakaj si pripustila? . . . Brezumno je naše hrepenenje — mrtvi ste za vedno, ubiti, ker ste se zapisali z dušo in telesom v občestvo lepote.

Grohar, na gorenjskih poljih je tekla tvoja zibel in na teh poljih je bilo rojeno tudi tvoje trpljenje, tvoja slovenska umetnost. Tujina te je izučila, a osvojiti te ni mogla. Dolga je bila pot iskanja, neutešljivo je bilo hrepenenje po miru. In dosegel si, kar si želel: zadnja tvoja dela so bila znamenje. A le kratek čas ti je bilo usojeno živeti na velikem začetku spoznanja. Potopil si se v globočine duhovnosti narodove duše, postal si božanski posrednik in si umrl! Tužen bo spomin smrti, tužen spomin dobe, v kateri si umrl . . .

Kdor te je spoznal, temu si zarezal v srce rano, ki je ne zapre brazgotina, ker vedno bodo povpraševala usta: zakaj ravno ti, poklicanec in izvoljenec? — Mar si znamenje, prst božji, mar žrtev neizogibne usode? O ubogi med ubogimi, o kraljevski med kraljevskimi: če si umrl, priklenjen od ljubezni na rodno zemljo radi te ljubezni, suženj svojega naroda in njegov bog, potem poslušaj:

Mladina bo ljubila tisto, kar ti je zadalo smrt, mladina bo iztegnila roke, nastavila prsa, ponudila sile, da nadomesti podporo, ki nam jo je iztrgala smrt s teboj.

Ivan Grohar, prinašamo ti večni spomin v mladih svojih dušah in naše delo bo vodil duh tvojega trpljenja in tvoje kratke zmage v svetlejšo našo bodočnost.

HERMANN BAHR:

BODOČNOST NEMŠKEGA DIJAKA.¹

V Nemčiji in v Avstriji tožijo, da se takozvani izobraženci ne brigajo za skrbi naroda. Politično niso nič vredni, stokajo pa, če izgubljajo čim dalje več moči nad narodom. Zunaj so se začeli pečati s problemom, kako pridobiti za narod sodelovanje „izobražencev“ in kako „izobražencem“ pridobiti zaupanje naroda. Uče se razumevati, da tej „izobrazbi“ mora na vsak način nekaj manjkati. Vedno bolj pereče vprašanje je ta „izobrazba“ in pripravljajo se na njeno temeljito revidiranje.

Humanistična izobrazba, s katero se bahamo, obstoji v posredovanju znanja, ki s človekom in človeškim življenjem nima nič opravka. Ona obda adepta z nekim imaginarnim svetom in ga odtuji resničnemu. Bogatim ljudem, katerim se ni treba spoznati v njem, nudi komodno obliko, v kateri se morejo pred življenjem skriti in svoj čas igraje zapraviti. Če se pa komu pripeti biti humanitarno naobražen brez potrebne rente, ta je brez moči izpostavljen neznanemu.

Uspeh humanitarne izobrazbe je, da napravi ljudi življenja nesposobne, življenja nevesele in življenja nezmožne. Nestrpno poželjenje nemškega naroda pa je, postati življenja sposoben, življenja vesel in življenja zmožen. On čuti, da imajo bodočnost močni, veseli, delavni. Če hoče nemško meščanstvo še živeti, mora biti v zvezi z realnostjo. Ne sme hirati v puhlo-prazni učenosti, v nabiranju nesilnih pojmov. K delu mora biti vzgojeno. Njegov pogum mora biti vzgojen. Njegova volja mora biti vzgojena. Izobrazbe volje potrebuje. In vse, kar se danes stori v nemškem meščanstvu, ima samo toliko veljave, v kolikor pomaga vzgajati moč volje. Nemški človek polagoma uvideva, da ni naloga človeka biti leksikon. Ali kakor to običajno izražajo v časopisih: on se obrača od humanističnega ideala (to je približno ravno nasprotno od vsega onega, kar je bilo nekdanje bistvo pravih humanistov; dovzetno je, da Hutten ni imel veliko od nemškega gimnazijskega nadučitelja). In vrača se k drugemu idealu: postati namreč raje neke vrste dinamo stroj.

Kdor se je sploh kedaj pečal z vprašanji o vzgoji volje, ve, da volja ne uspeva v samoti. Volja se more kresati ob druge, da se vname. Vzgjati voljo se pravi najti pravo razmerje posameznika k celoti. Zato je to sedaj bistveni problem nemškega meščanstva. Njegova slabost je, da ne pozna drugih stanov, ker se je dotike z njimi vedno izogibalo iz strahu, da bi se sicer ne moglo vzdržati. Samo na ta način si moremo tudi razlagati, zakaj je svoje sinove, nemške dijake, vedno odvrčalo od vseh realnosti splošnega življenja. Laskalo se jim je s čudežnimi privilegiji, samo da bi jih obvarovalo vsakega stika z narodom. Govoriči jim o akademični svobodi, pravzaprav je pa to, v čemur živi nemški študent, ghetto; iz ozke ulice svojih predsodkov in romantičnih iluzij nikdar ne pride k onim, katerih someščan naj postane nekaj let pozneje. Čez nekoliko let bo sodnik, zdravnik, učitelj,

¹ Iz knjige: „Vom Studium und Studenten. Ein Almanach“. Z dovoljenjem založništva

in preko svojega ozkega kroga o človeštvu še ni nič zvedel! Saj moramo vendar reči, da danes vsak velikomestni pobalin več ve o življenju, kakor kak akademični meščan. Ta ve vse, kar moramo znati iz knjig, toda nič, kar potrebujemo za življenje; o bedi ljudi in njih vsakdanjih bridkosti in o njih večnem hrepenenju v žalosti in veselju, o njih pričakovanju in upanju, o njih nehanju in blodnjah, o človeški duši ne ve ničesar, saj on ne pride skupaj z ljudmi. Vzrastel je v naših srednjih šolah, katerih edini namen je, kakor se zdi, zatajiti življenje. Če pride konečno iz težke more sistematičnega splepenja na prosto in bi se mogel v resničnem svetu gibati in človeštvo študirati, mu pa pripovedujejo o ubogem ponosu, kakor bi bil on nekaj posebnega, nekaj čisto posebnega, kar mora pred vsako bližino varovati. V suhi pustinji lastnega kroga se giblje in se topo čudi, če ga vendar enkrat doseže bučanje velikega časa. Ali ga mika? Nikdar? Morda. Toda on je junak in se ga brani, ker to se vendar ne strinja z akademično častjo!

Dika našega časa je, da ne pozna drugega dostojanstva, kakor dostojanstvo človeštva. Naša doba si šteje v čast odpraviti vse stanovske časti. Vsako predpravico občuti kakor krivico. In ona je spoznala, da je posameznik v večni zmoti, celota v večni resnici. In na ta način sedaj ve, da posameznik samo toliko velja, kolikor more vzprejeti od celote, od naroda, od človeštva in kolikor more iz sebe vrniti. Seveda, nemški študent hoče še vedno sedeti za pečjo.

Nemško burševstvo je poskusilo dijaka osvoboditi iz njegove separiranosti od naroda. To je bil njega namen, v velikih njegovih dneh v prvi četrtini minulega stoletja. Demokratično je bilo takrat. Sedaj se očitno na to še komaj spominja. Samo Slovani razumejo še misijo dijaštva. Slovanski dijaki „gredo med narod“. Tako se uče biti voditelji bodočnosti. Če hoče nemško dijaštvo sploh kako bodočnost še imeti, jo mora tudi tam iskati. Najti jo pa more, če se odloči „iti med narod“. Njegova vloga distingviranega tujca med lastnim narodom je doigrana.

Nemški klerikalci to uvidevajo. Jaz s to stranko nimam nič skupnega, sem na drugi strani življenja. Žal mi je, da je ona očitno edina stranka nemškega meščanstva, ki opazi izpremembe današnjega časa in se jim skuša prilagoditi. Ona tudi pošilja svoje mlade ljudi med narod, jih pusti živeti s kmeti, rokodelci in delavci in te na ta način seznaniti s časovnimi občutki in potrebami. Iz München - Gladbacha so organizirali „socialno dijaško“ gibanje, ki ima sedaj že ta uspeh, da katoliški dijaki v državi stopijo iz akademične samote in se družijo z živimi silami narodovimi, mesto da bi izhlapevali v odtujenju od narodu. — V Avstriji pa je med meščanskimi dijaki še vse pri starem. Čepe daleč stran od naroda, ovijejo se v neko zračno romantiko in če vendar morajo končno ven v življenje, so nerodni in polni bojazni pred stvarmi, katere vendar vsak pomočnik, vsak vajenec bolje razume. — Samo iz Salzburga slišim, da je tam sedaj par dijakov, mladi Robert Vian in njegovi prijatelji, ki iščejo poti med narod. Vozijo se po deželi in ob nedeljah v vaških gostilnah bero kmetom

Anzengruberja in jim pripovedujejo o novih odkritjih in iznajdbah. To bi bil vsaj začetek.

Zelo nezaupen sem v notranjosti, če je naše vseučilišče sploh še zmožno kake bodočnosti. Mnogo sil se brez uspeha zabije in od samega kitajstva moremo komaj dihati. Rešenje je mogoče samo od dijaštva. Toda samo tedaj, če se odloči vreči raz sebe svojo ošabno separiranost in se udeleževati narodovega življenja. Njegova bodočnost je med narodom.

LEON BRUNČKO:

SOCIALIZEM, DEMOKRATIZEM, NACIONALIZEM IN NARODNO-RADIKALNI PROGRAM.

II.

Kakor revolucionizem, tako se je tudi načelo razrednega boja v programu socialne demokracije bistveno izpreminilo. Revolucija in razredni boj sta v kausalnem razmerju: revolucija je nasilna zaključitev razrednega boja in razredni boj je predpogoj revolucije. Dokler je torej pristajala socialna demokracija brezpogojno na načelo, da je reorganizacija človeške družbe mogoča le potom nasilnega socialnega preobrata, dokler je bila revolucionarna v policijskem smislu, pomenil je tudi razredni boj popolno in neizprosno ločitev proletariata od ostale človeške družbe. Na eni strani proletariat, na drugi buržoazija, med obema pa nepremostljiv prepad in boj na nož — tako je delil in si predstavljal Marx¹ človeško družbo.

Interesi delavstva so diametralno nasprotni interesom kapitalističnih vrst, skupni pojmi ne obstojajo in zveze ni nobene. Ali eno ali drugo, ali buržoa ali proletarec — tertium non datur; med obema ni ničesar, kar bi ju vsaj deloma in mimogrede združilo. Odtod oni boj, ki ga je propagiral Marx proti vsemu, kar je ustanovila buržoazija in kar le količkaj nosi znak kapitalističnega ustroja. Odtod ono načelno nasprotstvo med Marxom in Lassalom, ki je zahteval podporo od države za kooperativne proizvodjalne zadruge, ustanovljene od delavcev². Marx je državo kot institucijo vladajočega kapitalizma popolnoma zaničeval in odločno svaril pred vsem, kar bi od nje prihajalo, in najsi bi bilo tisočkrat na korist delavstva.

V smislu Marxovih idej se je zato rajhovska socialna demokracija, ki je danes edina še več ali manj pravoverno marxistična, do zadnjih let proti vsem socialno-političnim naredbam posameznih nemških držav in cele Nemčije obnašala skrajno rezervirano, da naravnost odklanjajoče. Zato tudi ni pritrdila velikim nemškim delavsko-zavarovalnim zakonom, akoravno po-

¹ Das Kapital.

² E. de Laveleye: Socialismuš naši doby (češki prevod).

menijo značno gmotno izboljšanje delavskega položaja¹. Znano je tudi, kako ogorčeno je berlinsko vodstvo nemške socialne demokracije, zbirajoče se krog „Vorwärtsa“ (Bebel, Kautsky, Liebknecht itd.), obsojalo pred dvema letoma postopanje badenske socialno-demokratske državnozbornske delegacije, ki je glasovala za proračun kot državno potrebščino. Stvar se je poravnala in v načelu so zmagali badenski revizionisti, akoravno so bili na zunaj, pro forma in da se varuje „decorum“ principa, obsojeni.

Podobni pojavi se danes že splošno opažajo pri socialni demokraciji. Razredni boj izgublja vedno bolj prvotno svojo intransigentnost, načeloma zametavajoče stališče napram državi in njenim uredbam se zmirom bolj opušča, in tako vidimo danes, da n. pr. avstrijska socialna demokracija glasuje brez vseh pridržkov in brez slabe vesti za državni proračun, da se je italijanska socialna demokracija vdinjala vladi, v katero je skoraj poslala svojega delegata², kar je končno drugod n. pr. v Franciji, Angliji, Finskem, Norveškem itd. že vsakdanja prikazen.

V praksi torej socialni demokrati že pripoznajo, da obstojajo interesi, ki družijo buržoazijo in proletarijat, da propast med njima ni nepremostljiva in da je skupno delo mogoče. „Biti socialist ne pomeni pripravljati zmago ene stranke in nadvlado tega ali onega dela v narodu. Pomeni nasprotno delati na tak družabni red, kjer bodo vsa stremjenja in dejanja paralelna in se bodo harmonično izpopolnjevala v splošno dobro“ pravi Georges Renard³. S tem pa je že tudi zavržen Marx-Engelsov nazor, da je končni cilj razrednega boja zmaga delavskega razreda nad buržoazijskim, nasilna razlastitev kapitalističnega sloja, na mesto katerega bi stopil proletarijat. Danes se torej ne pravi več: ali eno ali drugo, ampak: eno in drugo, drugo poleg drugega.

„Zgodovina sedanje družbe je zgodovina razrednih bojev“ stoji takoj v začetku „Komunističnega manifesta“; že Engels je ta stavek⁴ omejil in izključil pradobo, Modraček⁵ in revizionisti sploh pa mu odrekajo vsako absolutno veljavo. Odklanjajo tudi teorijo o dveh in samo dveh socialnih taborih: proletariatu in buržoaziji. „V človeški družbi ni take priproste socialne enolikosti, pač pa značna komplikovanost, nuance. Kakor je proletarijat konglomerat raznih gospodarskih ali proizvodjalnih stanov in kulturnih stremljenj, tako tudi buržoazija ni enotna, gospodarsko, kulturno in politično uniformirana armada. Poleg buržoazije je v nekaterih državah še silni fevdalizem, med delavstvom in buržoazijo so družabne vrste, ki niso ne mezdno delavstvo ne bogata in privilegierana buržoazija in katere se v posameznih družabnih bojih lahko naklonijo na to ali ono stran“⁶.

¹ Dr. Diehl: Sozialismus, Kommunismus und Anarchismus.

² Bissolati koncem marca t. l. v Giolittijevo ministrstvo le iz osebnih vzrokov ni vstopil.

³ Slova budoucnosti (češki prevod).

⁴ Fr. Engels: Entwicklung des Sozialismus itd.

⁵ Fr. Modraček: Marxuv nazor na dějiny a socialism.

⁶ J. Hudec: Revolucionism a reformism v sociální demokracii (Akademia 1908 XII.)

Besede, kot so one, ki jih je Bebel izrekel na amsterdamskem shodu socialne demokracije l. 1904: „Tu buržoazija, tam proletariat. Nobeno pobotanje ni mogoče. Boj na življenje in smrt!“, so le še nekak zadnji odmev ultraradikalnega marxizma. Danes pojmuje socialno-demokratsko delavstvo razredni boj mutatis mutandis ravnokot kot drugi gospodarsko-interesni razredi, n. pr. meščanstvo, kmečki stan itd. Tudi kulturna stran socializma se danes med socialisti samimi že kar najbolj poudarja in ne naglašja se več s tako ekskluzivnostjo njegova gospodarska smer. Naopak — socialna demokracija je danes najvnetežša, najdoslednejša in najbolj žilava zaščitnica idealov resničnega napredka in kulturne svobode. Njen, svoje dni izključno gospodarski program je danes izpopolnjen tudi v kulturnem smislu, posebno z ozirom na narodnost, vero, cerkev in šolo.

Ta preobrat je očitno posledica tega, da se tudi historični materializem Marxov ni vzdržal v polnem obsegu, ampak bil temeljito revidiran. Marx namreč je proti strogo idealističnemu pojmovanju zgodovine, kakoršno je skoro izključno vladalo pred njim, postavil t. zv. historični materializem. Učil je¹, da niso ideali gonilna sila v človeški zgodovini in da niso kulturni interesi povzročitelji novih oblik v socialnem življenju, temveč proizvajalne sile, proizvajalna tehnika, razredni boji, torej sploh materialni interes. Engels² izrecno pravi, da je Marx s tem novim, to je materialističnim nazorom na zgodovino pregnal idealizem iz zadnjega zavetišča — iz pojmovanja zgodovine.

„Materialističen nazor na zgodovino izhaja iz načela, da je produkcija in po produkciji izmenjava produktov podlaga vsemu družabnemu redu... Raditega zadnjih vzrokov vseh družabnih razmer in političnih prevratov ne smemo iskati v glavah ljudij, v njih rastočem spoznavanju večne resnice ali pravice, temveč v izpremembah proizvajalnega in izmenjavnega načina. Ne smemo jih iskati v filozofiji, ampak v ekonomiji dotične epohe“. „Vsaka gospodarska sestava človeške družbe tvori stvarno podlago, iz katere se mora vsa nadstavba³ pravnih in političnih uredb kakor tudi vsa verska, filozofska in druge vrste predstava v katerikoli zgodovinski dobi razumevati v zadnji instanci.“⁴

Kulturni moment, kakor n. pr. vera, narodnost, nrvnost, umetniški čut, itd. ne igra potemtakem v zgodovini človeštva nikdar prvotne ali odločilne vloge. Edino, kar odločuje, je gospodarski ustroj, način gospodarjenja in proizvodjanja. Le-ta in edinó ta povzročuje postanek in modifikacijo vseh družabnih pojavov kakor gospodarskih, tako kulturnih in političnih. Država, pravo, rodbina, vera, nrvnost, umetnost, veda, filozofija — vse to je plod in posledica gotove gospodarske strukture v tej ali oni dobi človeške zgo-

¹ Zur Kritik der politischen Oekonomie, Das Kapital, Misère de la philosophie, Klassenkämpfe itd.

² Fr. Engels: Entwicklung des Sozialismus itd. (1880) in „Anti-Dühring“ (1878. predgovor.)

³ Ideologija.

⁴ Fr. Engels: Anti-Dühring 1878.

dóvine.¹ Človek je napram gospodarskemu milieuju, ki ga obdaja, brez vsake moči; vse njegovo dejanje in nehanje je neizogibno, njegova volja je odvisna od „objektivnih, tujih sil“, ki ga ovladajo t. j. od ekonomičnih zakonov.

Torej fatalizem ali vsaj determinizem, kakor ga je na primer učil G. Renard² in cela deterministična šola sploh. Zanimivo pa je, da pripoznáva Engels tem izvenčloveškim ekonomičnim silam absolutno ingerenco na človeka le tako dolgo, dokler traja kapitalizem. Kakor hitro pa se izvrši sočializacija proizvodjalnih sredstev, postane človek prost, njegova volja se ošamosvoji in si določa način življenja in usodo vobče popolnoma samostojno. Šele potem zapusti človek za vselej kraljestvo živalstva in „skoči iz kraljestva neizogibnosti v kraljestvo svobode“.³

Marx in Engels sta torej po analogiji večnih zakonov v prirodi videla podobne norme, in sicer gospodarskega značaja, tudi v socialnem življenju. „Materialist biti pomeni predvsem, trditi, da je vse, kar se zgodi, neizogibno ... Tako je materialist kalvinist brez boga“ pravi opravičeno Bernstein.⁴

Razume se, da historični materializem v tej ekstremni obliki ni bil dolgo vzdržljiv pred kritikó vede, zlasti sociološke. Zato pa tudi vidimo, da je Engels proti koncu svojega življenja svojo teorijo o pojmovanju zgodovine iz zgolj gospodarskega vidika podvrigel precejšnji reviziji. „Politični pravni, filozofski, verski, slovstveni, umetniški itd. razvoj sloni na gospodarskem pravu“.⁵ „Toda vsi reagirajo na sebe medsebojno in na gospodarsko podlago. Ni to torej tako, da bi edino gospodarski položaj, ki je vzrok, bil aktiven, vse drugo pa da bi bilo le pasivna posledica, temveč je to medsebojno vplivanje na podlagi gospodarske neizogibnosti, ki se vsikdar uveljavi. Zgodovina torej ni ... avtomatična posledica gospodarskega stanja, ampak ljudje si delajo svojo zgodovino sami, toda v milieuju, ki jim je dan.“

Idealizem torej vendar še ni bil popolnoma „pregnan iz nazora na zgodovino,“ kakor si je Engels iz početka domneval⁶, izgubil je le ekskluzivnost in absolutnost, katera usoda pa je doletela tudi materializem. Obe smeri ste danes omejeni na pristojno mero, niti kulturni niti gospodarski moment se danes ne precenjuje oziroma podcenjuje, vsled česar je moderna razlaga zgodovine mnogo jasnejša, temeljitejša in naravnejša. Socializem danes že ni več izključno gospodarski ideal, ampak tudi etičen, npravstven.

Posledica pretiranega materializma je bila n. pr., da se je socialna demokracija v verskem vprašanju postavila s svojo programatično točko „vera je privatna stvar“ na negativno stališče. S tem, je mislila, je za njo

¹ Fr. Engeles: Ursprung der Familie, des Staates und der Religion.

² Georges Renard: Ist der Mensch frei? (prevod).

³ Fr. Engels: Anti-Dühring.

⁴ Ed. Bernstein: Voraussetzungen des Sozialismus und Aufgaben der Sozialdemokratie.

⁵ Der sozialistische Akademiker (Berlin 1895).

⁶ Glej zgoraj!

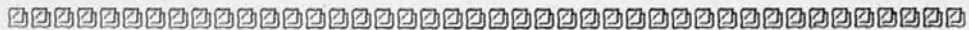
celi ta problem že rešen. Toda pokazalo se je kmalu, da negativna rešitev ni nobena rešitev, ker se z njo nobeno vprašanje ne razjasni. In vera je danes še tako odločilen socialni činitelj, da se ne da kar tako kratkomalo zanikati. To je izprevidela tudi socialna demokracija in danes lahko splošno opazamo, kako resno se je začelo po socialističnih revijah in izvestjih preresetavati versko vprašanje, etika in življenska filozofija sploh.¹

Podobno je z narodnostnim vprašanjem. Baviti se s tem vprašanjem se socialni demokraciji sploh ni zdelo vredno. Marx je zahteval za proletarijat mednarodnost, ustanovil je Internacionalo — in to je bilo vse, kar se je z ozirom na narodnostno vprašanje od socialno-demokratske strani reklo in storilo. Danes se to že bridko maščuje na socialni demokraciji sami; vkljub svoji mednarodnosti ni mogla zabraniti narodnostnih preprirov v svojih lastnih vrstah in se je zato v zadnjem desetletju z mrzlično vnemo vrgla na rešitev tega zanjo samo že tako kočljivega problema.

Ideja mednarodnosti, kakor jo je zasnoval Marx, ne napreduje več, ampak nasprotno vedno bolj nazaduje. To dejstvo pa naravnost praktično izpodbija historični materializem, kajti po njem bi delavsko gibanje moralo biti mednarodno, vedno bolj enoliko. Resnica pa je ravno narobe: tudi v delavskem gibanju se ideje, želje, stremljenja in narodnostne posebnosti posameznih narodov vedno bolj izražajo.²

Izključni materializem se torej ni obnesel niti vzdržal, z njim pa je padla, kakor smo videli, tudi vsa zgradba revolucionarskega razrednega boja. Duševna stran socializma, idealizem stopa vedno bolj v ospredje.

(Dalje prihodnjič.)

RADOVAN KRIVIC:

METODA IN SMER NAR. RADIKALIZMA.

(Odlomki iz govora na slavnostnem zborovanju slov. akad. društva „Adrije“ ob proslavi petletnice.)

Narodno-radikalna struja je nastala v zavedanju se sedanosti ter z mislijo na bodočnost. Ob polaganju njenih temeljev se tudi ni prezr važni zakon evolucije. Zavedajoč se, da je življenja sposobno le ono, v čemur je možnost razvoja, so začetniki narodno-radikalne struje dali gibanju splošen in širok temelj-program. Dijaški program mora biti širok in splošen — ker le tako je zajamčena možnost razvoja. V tem, da je bil program podan v splošnih in glavnih obrisih, v tem ravno leži vzgojevalna vrednost narodnega radikalizma, ki je ravno na ta način označil mnogo problemov, ki jih je bilo in jih je treba v razvoju, v življenju razrešiti.

¹ Glej n. pr. Ditzgen: Die Religion der Sozialdemokratie, Naše zapiske, Akademie itd.

² Dr. Diehl: Sozialismus, Kommunismus und Anarchismus.

V tem, da se je nanizalo pred mislečega dijaka toliko problemov, katerih razrešitev je važna za slovensko narodno kulturo, in se je s tem sililo k premišljevanju in študiju, v tem vidim največjo vrednost narodno-radikalnega programa. Na ta način se najbolje zadošča kardinalni zahtevi: ljudi hočemo, ki bodo imeli prepričanje ter ga znali braniti z argumenti razuma in ne z argumenti čuvstva. Kjerkoli so ljudje siljeni, da sami iščejo odgovorov na vprašanja, ki jih sproži program, tam so prisiljeni, da stvorijo sami s svojim umom prepričanje, ki ga bodo znali braniti z razumom. Misleč dijak je bil tako potisnjen k študiju stvari, ki mu jih učni red ni predpisoval.

Pri študiju in raziskavanju mora človek odvreči vse predsodke, prost mora biti vsacega apriorizma, zato, da ne bó gledal stvari, ki jih ima preiskovati, skozi pobarvana očala, ampak s prostimi očmi ter jih tako videl, kakor so v resnici.

Brez predsodkov, prosti vsacega apriorizma, to je naše načelo v poučavanju in študiju. Gotovo je, da bomo tudi socialne pojave in razmere študirali in preiskovali brez predsodkov in apriorizma, kar pomenja toliko kot: prosti vsacega političnega in strankarskega kot razrednega apriorizma, se hočemo pripravljati za življenje, ker na ta način se moremo pripraviti vsestransko. Vsestranska je le znanost — strankin program je enostranski, zastopajoč interese le enega sloja. Mi smo demokratski, to je, prepričani smo, da napreduje narod le, če napredujejo vsi sloji in ne samo eden. Zato se ne moremo dati vezati in dati v okove enega strankarskega programa; pripravljati se hočemo za narodno delo tako, da bomo znali najti ono smer, ki bo koristila vsem slojem naroda, celemu narodu in ne le enemu razredu. Kajti cilj moderne politike je: najti ono smer dela, ki kljub interesnim nasprotstvom, ki vladajo med razredi in strankami, vendar prospava vsem razredom in tako celemu narodu. Za to pa je treba obširne in temeljite priprave.

Na drugi strani pa opozorjen na socialna vprašanja, ki čakajo tudi v našem narodu razrešitve, kjer so obenem tudi narodno vprašanje, je bil dijak prisiljen poglobiti se v socialne vede ter tu iskati odgovorov ter se tako pripravljati za bodoče delo v narodu.

Veda pa, ki nas poučuje o vseh pojavih socialnega življenja, tako kulturnega, gospodarskega kot državnega — je politika, kot del sociologije ter podlaga državnim vedam. Od tod naš princip: politika nam je znanost.

Tu moremo videti in spoznati logičnost naših načel, logično prehajanje od ene zahteve do druge.

Uvidevajoč velikanski pomen drobnega, to je ljudsko-izobraževalnega ter manjšinskega dela, smo tudi mnenja, da naj se težišče slovenske politike in našega dela prestavi v drobno delo.

Pravilnost in modernost tega našega stališča nam potrjujejo besede prof. Masaryka, ki jih je napisal v knjigi „Česka otázka“.

„Ne mnogo države, zato tudi ne mnogo politike, je geslo moderne, napredne, svetovne politike.“

„Za družbo, za narode je važnejše kulturno življenje in njegovi temelji kakor pa en njegov del, politično delovanje.“

„Vporabiti vse napredke in pridobitve vede in znanosti — to mora biti geslo naše narodne prakse.“

* * *

Kakor mora posameznik imeti svoje svetovno in življensko naziranje, filozofski nazor o svetu in življenju ter njega namenu — tako mora biti tudi program struje postavljen na filozofske temelje, da se ji sicer ne bo mogla očitati plitvost in brezsmotrenost.

Orišimo prav na kratko tozadevne temelje narodnega radikalizma.

Dvema problemoma se danes noben resno misleč človek ne more ogniti: socialnemu in verskemu vprašanju.

Kakor pravi Masaryk v svojem epohalnem delu „Sociální otázka“, sili današnji socializem s svojo prakso in teorijo vsacega, da revidira svoj svetovni nazor in življensko smer. Socializem je postal preizkuševalni kamen našega znanja in naše vesti.

Tudi narodnemu radikalizmu je socialno vprašanje kot vprašanje pravičnosti etično vprašanje. Naša struja se je že s prvih početkov mnogo bavila z etiko. Princip samovzgoje in samopomoči ter reguliranje dijaških podpor je v ozki zvezi s tem. Temelje in vsebino našega etičnega prepričanja nam podaja pozitivna etika¹⁾ — ker le njene norme so življenske in socialne v soglasju z znanstvenimi poznatki.

Politika nam je znanost — treba se je zato pečati z vsemi temeljnimi socialnimi vedami ter proučavati socialne pojave in razmere v narodu; pri tem nam jih bo pa treba pomeriti ob etičnih načelih, ki pridejo v poštev, če že ne pri čisto teoretičnih socialnih vedah, pa vendar pri praktičnih. Oziraje se na etične zahteve in smeri bomo morali na podlagi temeljitih poznatkov poizkušati s sanacijo socialnih razmer. — Toliko glede etike.

Z etičnim vprašanjem smo se dotaknili verstva ter problema: ali zadostuje za življenje poedinca in družbe sama, na rezultatih ved temelječa pozitivna etika, ali je treba še verstva? O tem smo pisali že dovolj, zato le par besed še na tem mestu. Naš nazor je, da zadostuje etika sama. Vpoštevamo pa in cenimo v verstvu vse ono, kar vsposobuje k etičnemu življenju, to je: etične norme, ki pa morejo in morajo obstojati brez verstva, da pridejo tako tembolj do svoje kategoričnosti. Ker pa vidimo v današnjem verstvu ter verskih organizacijah izvor klerikalizma, velja naš boj obenem klerikalizmu in verstvu.²⁾

Taktika našega boja mora biti in bo dostojna in mirna: intenzivno ljudsko izobraževalno delo.

* * *

¹⁾ Pr. dr. Žerjav: Narodni radikalizem v Almanahu I.

²⁾ Pr. članek: Vera je privatna stvar . . . Oml. VII. 12. št.

Govoriti mi je še o smeri v bodočnosti. Tu pravim: v domovini bodo še dolgo takšne razmere, da bo treba dijaštvu samemu iskati cest, po katerih naj pride nova, popolnejša kultura v narod; dijaštvo bo moralo biti tisti faktor, ki bo posredoval med moderno evropsko kulturo ter narodom in domovino. Izvrševalo bo to nalogo, če bo intenzivno zasledovalo na vseučiliščih razvoj in pridobitve moderne znanosti ter pridobitve koristno in primerno prenašalo v domovino. Če bo hotelo najti primernih in odgovarjajočih sredstev za izboljšanje naših kulturnih razmer, moralo bo biti še nadalje prosto političnih, strankarskih in razrednih vezi.

Na en problem bi pa rad opozoril: na ono vprašanje, ki ga je pesnik Župančič tako lepo in plastično narisal v svoji „Dumi“.

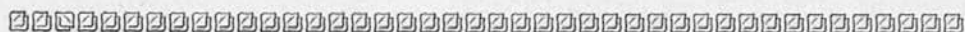
To je naše socialno vprašanje, ki je zaeno narodno. To je problem našega malega naroda. V tej vsebini ga moramo umeti, če nočemo, da bo beseda „problem malega naroda“ fraza in poza. Tu je treba postaviti svoje moči. Proučevati našo mejo z gospodarskega stališča; iskati vzrokov nazadovanja ter se krepko oprijeti dela v izboljšanje, kakor hitro bodo v to zadostovale naše moči. Nekaj se je že storilo v tem oziru in lepega. Tako bo treba iti naprej. Na narodno radikalni struji je, da dá besedi demokratizem pri nas vsebino.

In ko bo ta naloga dovršena, šele tedaj bomo s pridom pristopili k jugoslovanskemu vprašanju.

Tako se bo jasno pokazalo, da segajo ideje narodnega radikalizma po svoji vsebini čez ozke meje dijaštva.

Program je sicer stvorjen od dijaštva za dijaštvo, toda v misli na ustvarjenje večje narodove sreče in popolnosti, večje narodne kulture. Prav tako, kar pomenja naše pozdravno geslo:

Iz naroda za narod.

JANKO MAČKOVŠEK:

KOČEVSKI OTOK.¹

Danes lahko rečemo, da je vsa naša meja proti Nemcem širši javnosti dostopna. Veselo dejstvo je to, kakor je na drugi strani žalostno, da je vse delo le enega človeka. Potrebno je, da ta fakt poudarjamo, kajti v novejšem času je razna maziljena in zlobnosti osmojena „žurnalistična“ kritika posegla z vsem gnjevom v boj, razljutena, ker prihaja le kos njihovega delovanja na dan. Ne pride nam na misel proklamirati kako delo za popolno, če je še tako na višku. Vemo predobro, da celo učene družbe ne pridejo nikdar do popolnosti, kaj šele poedinec;

¹ Slovensko-nemška meja na Kočevskem. Poročal na I. obrambnem tečaju meseca julija 1910 v Ljubljani Ante Beg, založil L. Schwentner, v Ljubljani 1911.

in radi tega kritika tudi govori svoje mnenje. Vajeni pa nismo rokovnjaškega načina, ki ga razširja politično glasilo za koroške Slovence. Ljudje, naprošeni, naj dajo pojasnila za informativen referat, ki naj seznanj ostale Slovence z resničnimi razmerami koroških Slovencev, molčijo kakor grob, potem pa udarjajo z neko cinično brezobzirnostjo po vsem. Mesto hvaležnosti, ko se skuša resno odpraviti fraza o tužnem Korotanu, se oboroži koroški „Slovenec“ s cepcem in škorpionom. List, ki na eni strani pravi, da so Nemci pravzaprav boljše informirani, kakor Slovenci sami o svojih razmerah, razvija za časa ljudskega štetja tako „delovanje“, da je kar sumljivo. Po vsebini sodeč bi mogel ta list nositi svoj atribut edino za časa volilnega boja leta 1907, preje in pozneje pa kvečjemu: „političen list nemških krščanskih socialcev, ki ima tu in tam slovenske trenutke“. Ljudje, ki so to pripustili, da je izdajala bratovščina osemdesetih tisoč Slovencev svoje publikacije z dovoljenjem celovškega Kohna, — ki je vodil divji boj proti slovenskim matrikam in prisegal ter se zaobljubljal, da v dvajsetih letih pod njegovim delokrogom ne sme biti več Slovencev, — ne zaslužijo slovenskega imena. Razdejanje ki so ga povzročili, je ogromno. Nemške čete so poplavile Gosposvetsko polje in zmagale nad Celovcem in drviyo dalje, dalje na jug; padajo kraji, trgi in mesta. Slovenska posest pa je razjedena in stisnjena v Karavanke. Ni treba delati zaključkov iz lanskich Terseglovovih člankov v „Straži“, saj vemo vsi, da nazadujemo radi klerikalizma. Na Koroškem se mora razbiti monopol slovenstva, ki ga ima v zakupu krščansko-socialna stranka, sicer je katastrofa neizogibna. Kajti kauzalnost ni dekla s polmesečno odpo-vedjo. Mesto smešenja pa naj celovška gospoda prime za delo in sama napravi verodostojno sliko položaja. Iz tistih naivnih časov smo že prišli, ko se je o vsem molčalo, češ, da bi nasprotniki ne zvedeli, kaj nameravamo. Podcenjevanje sovražnika in komodnost se danes imenuje to načelo, kajti nikdo ne zahteva, da se taktika publicira.

O kočevski zemlji ni bilo dosedaj znano Slovincem pravzaprav ničesar. Živeli so mirno eni, kakor drugi, ločeni geografično. Slovenci so se naseljevali po otoku in aklimatizovali kljub odporu, ki ga čutijo do Kočevarjev. Slovenec se čuti superioren nad Kočevarjem; gostilničarji so po otoku večinoma Slovenci, nekateri zavedni, drugi pa renegatski župani. Sploh je slovenskega elementa na Kočevskem obilo, kakor je videti iz lepe Begove brošure. V Morávi je govoril priseljeni Kostelec: „Kočevarjev za sto let več nebo, saj se ne množijo. Kočevar ima enega ali pa dva otroka, mi pa deset“. Žalostno je, da ti otroci doma še slovensko govorijo, med seboj pa kočevsko. S slovenskimi šolami v Livoldu, Morávi, kjer je zadostno število slovenskih otrok, bi se dalo odpraviti sramotno dejstvo, da rod, ki se čuti superioren, daje najboljši material nasprotniku.

Sicer pa prehaja otok tudi na jezikovni meji v ofenzivo. Leta 1880 je bila v občinah Trava in Draga slovenska večina. Sedaj je razmerje ravno narobe in pet vasi izgubljenih. Na vzhodni strani silijo Kočevarji na vinice in imajo svoj plus z Maverlom in Bistrico.

so k temu poklicane. V tem smislu je deloval, ko je bil udeležen pri deželni upravi, kjer je mnogo dobrega in koristnega storil za „male ljudi“. Za časa svojega dela v deželnem odboru je sam vodil prve korake pri ustanovitvi zavodov za uboge. Nastopil je tudi za preurejenje domovinske pravice ter reformo prisilnih delavnic, zahtevajoč, da bi se tu bolj pazilo na pedagoške momente.

O blagostanju naroda je mogoče govoriti le, če so v blagostanju najširše vrste. Bráf, ko je bil član ravnateljstva češke hipotečne banke, je delal na to, da bi se dovolil kredit najširšim vrstam zemljedelcev; delal dalje na to, da bi bil njihov dolg potom konverzij olajšan. Po njegovi iniciativi je sprejela Zemská banka království Českého statut, ki dovoljuje melioračni kredit.

Ko je bil poklican v ministrstvo kot poljedelski minister je tu izdelal okvirni državni zakon o zadolžitvi kmetijskih posestev srednje velikosti, s čimur je dan temelj za razbremenitev dolgov socialno-politično najvažnejšega dela zemljedeljskega imetja. V gosposki zbornici je bil referent o zavarovanju privatnih uradnikov.

Že ta majhna označba njegovega delovanja kaže, kako mnogostranski je Bráf v svojem delu, tako faktučen kot literarnem. Literarno je deloval po praktičnih potrebah češkega narodnega gospodarstva. Kjerkoli se je pokazala na narodno-gospodarskem polju ali v socialno-političnem oziru kakšna potreba, takoj jo je Bráf od vseh strani preiskal ter znanstveno osvetlil. Zna smisel za relativnost vsacega gospodarskega pojavnosti kot tudi smisel za gospodarske reforme. Rešitev gotovega problema predpostavlja pri njem popolno poznanje in obvladanje vseh faktučnih razmer in okoliščin. Zato imajo vsi njegovi reformni predlogi čisto realni značaj.

Bráf nima vsesplošne formule, splošnega reformnega programa za odstranitev tega ali onega gospodarskega nedostatka, ampak za vsak nedostatek v vsakem posameznem slučaju preštudira in preišče vse strani, vse okoliščine, ki povzročajo nedostatek ter tako išče ceste in sredstva za izboljšanje. V Listyah politického kacíře pravi, da imajo programi samo akademično vrednost. No, on sicer ima program, ki mu je dan s katolicizmom, h kateremu se politično pripoznava. Bráf ni šel tisto pot, ki so jo hoteli nastopiti v Avstriji v začetku osemdesetih let, ko se je tako vidno pojavljala agrarna kriza, ki so jo pa hoteli odpraviti z velikimi plani, s popolnim preurejenjem agrarne ustave, na en mah. Bráf je ostal zvest svoji metodi ter z veliko energijo študiral in propagiral t. zv. „drobna sredstva“. Opozarjal je, kakor smo že zgoraj omenili, na izkoriščanje padajoče obrtne mere v dobro kmetovalca, da bi tako s pomočjo konverzije obrestne dolžnosti zadolženega kmetijstva bile zmanjšane. O tej zadevi je spisal celo vrsto razprav. Te vrste reforme ne izgubljajo velikega cilja izpred oči, računajo z danimi razmerami, ter skušajo zboljšanja z izpremembami, ki so v danih razmerah mogoče.

Da omenimo še enkrat: imel je smisel in čut za pereča dnevna vprašanja narodno-gospodarska ter socialno politična — od tod ta različnost

njegovega literarnega dela. Bráfovi spisi obsegajo skoro vse predmete narodnega gospodarstva ter narodno-gospodarske politike, statistike, finančne vede, posvečal je svojo pozornost tudi javnemu pravu in politiki; peča se z zanimivimi pojavi češkega kulturnega življenja.

V svojem spisu: „Listy o studiu národohospodárském“ posveča posebno pozornost metodologičnim in noetičnim problemom v socialnih vedah. O istem tematu je pisal že 1884. l. v Masarykovem Athenaeumu: (Methodologické spisy národohospodárské).

Ni ga skoro večjega literarnega podjetja, kamor bi Bráf ne bil pošiljal svojih prispevkov. Posebno mnogo se je udeleževal pri delu „Ottův Slovník Naučný“, kamor je napisal velik sestavek o delavskem vprašanju. Izobraženstvo je intenzivno pozivljalo, da bi posvečalo svojo pozornost modernemu socialnemu vprašanju

Bráf je formulator modernega programa češke narodno-gospodarske politike. Dal je predvsem geslu „Svůj k svému“ realno vsebino. Pozitivno gospodarsko rodoljubje češko se mora pokazati v ljubezni k češkemu izdelku, konsumenti morajo dajati češkemu izdelku prednost pred izdelki tujih podjetij. Toda to ima svoje meje. Izdelovatelj se ne sme na to ljubezen bolj zanašati kot na kvaliteto svojega izdelka. Zato mora izdelovati vredno in pošteno blago. Vse to gibanje pa naj preveva etična šola, na katero edino se moremo zanašati. Pri vsem tem se je pa treba zavedati, da gre za veliki narodni cilj. Blagostanje ni cilj — sredstvo je. Gospodarska moč ni cilj — ona je sredstvo in temelj za občne kulturne cilje naroda.¹

To skiciranje Bráfovega delovanja bi ne bilo popolno, če ne bi omenili njegovega intenzivnega dela na šolskem polju.

Bil je profesor na trgovski akademiji; postal je inspektor čeških višjih trgovskih šol ter sodeloval pri vladni reformi učnega reda trgovskih šol ter bil udeležen pri organizaciji kurzov za izobrazbo učiteljev trgovskih šol na češki praški tehnik.

Kot profesor na univerzi je vzgojil celo vrsto ljudi, ki tvorijo takozvano češko narodno-gospodarsko šolo Bráfovo; in kljub vsem različnim svetovnim in političnim in tudi socialno-političnim nazorom in smerem, h katerim se pripoznavajo gojenci Bráfovi, je vsem ena misel skupna. Bráf jo je imenoval češko narodno gospodarsko vzgajanje in vzbujanje. Ta preporod še ni dokončan — temu je posvetil Bráf vse svoje moči, in na tem polju je, kakor pravi njegov kolega na univerzi, C. Horáček, nena-domestljiv.²

¹ J. šl. Koudela: Albin Bráf — sociální a národní politik hospodárský. Obzor Národohospodárský XVI.

² Literatura: C. Horáček: Albin Bráf — badatel a učitel. J. šl. Koudela: Albin Bráf — sociální a národní politik hospodárský. (Obzor Národohospodárský XVI.) Albin Bráf: Listy o studiu národohospodárském. Listy politického kacíře. Posamezni sestavki v „Ottův Sl. N.“

II.

ALBIN OGRIS:

STANISLAV PRZYBYSZEWSKI.

St. Przybyszewski je pesnik modernega človeka, pesnik nevroz in psihoz. To je onega stanja človeške zavestnosti, ki ga poraja nesorazmernost duševnega in telesnega razvitka in čigar glavni znak je prerafinovan eretizem najskritejših, neklasifikovanih čutov. Volja igra v takem, od visoko razvite kulture predpogojenem, duševnem razpoloženju zelo skromno vlogo. Duša živi samo še v trenutkih, ali zato bliskavojasnih drhtljajih. Kakor nikdo pred njim, se je poglobil Przybyszewski v globine človeške podzavestnosti. Njegovi romani so dürerovsko-kruti bakrorezi abnormalnih, patoloških, sataničnih razpoloženj moderne psihe. Moderna psihofizika in pa eksperimentalna psihologija sta razkrili dozdale od velikih genijev slutene zakone našega mišljenja ter čuvstvovanja, in teh ved ter znanstvene njihove terminologije se poslužuje Przybyszewski v svojih romanih v najobilnejši meri. S pravo orgiastično radostjo nam predstavlja uničene neurastenike — samotarje v najrazličnejših odnošajih, se istovetuje z njimi in kopiči prokletstva na naše stoletje. Zanj psiho-patološko razpoloženje sodobne inteligence ne pomenja morebiti samo kakšne nenormalne epizode v evoluciji človeškega napredka, on vidi v njem nove klice bodoče aristokratske kulture. On in sodobni svet pogrešata sicer sintezo vsestranskega življenja, ampak bodoča pokoljenja bodo dočakala zlati vek popolne individualne sreče, vsečloveške harmonije.

Przybyszewski je pesnik žene in ljubezni. Ne žene-prijateljice, ne ljubezni-osrečevalke, ampak žene-satana ter demonske ljubezenske sile. Ali on ne podcenjuje, ne zaničuje ženske kakor Pozdnyšev v „Kreutzerovi sonati“, ne kakor Ves-Esseitens (Huysmans: A rebours), tudi ne kakor Axel Borg (Strindberg: Am offenen Meer). „Tu es diaboli janua, tu es arboris illius resignatrix, tu es divinae legis prima desertrix, tu es, quae eum persuasit, quem diabolus aggredi non voluit“, ta izrek Tertullijanov je nenavaden motto njegovih romanov. Eriku Falku (Homo Sapiens) in Gordonu (Satans Kinder) je ženska velika uničevalna sila kateksohen, pravzrok vsega zla, nositeljica smrti. Spolnost, to je oni satan, ki nas zadržuje, nas globoko ponižuje „v tej dolini solz“. (In diesem Erdental der Tränen, Gosti, Mati, Sneg, Obljube, Za srečo i. t. d.) Ljubezen je vseh sil sila, spolnost konec in začetek vsega. „Am Anfang war das Geschlecht. Nichts außer ihm — alles in ihm.“

„Das Geschlecht ist die Grundsubstanz des Lebens, der Inhalt der Entwicklung, das innerste Wesen der Individualität“ (Totenmesse).

Przybyszewski je pesnik nadčloveka. V dvajsetem svojem letu je prešel, kakor sam izjavlja, od Nietzsche-ja na dnevni red. Ampak vplivi pesnika Zarathustre so vidni vsepovsod. Saj je on zastopnik najskrajnejšega egoistnega individualizma, častilec samozavestne sile, prvobornik uničevalne izvanrednosti, „on je on“. „Da: jaz ljubim titansko, naivno silo silne

„Narodnostno vprašanje v Slov. Goricah“; koreferat je imel tov. L. m. e. z.; I. N. Vrabl; „Naša knjižna podjetja“ in „Šolsko vprašanje na Štajerskem“. Dalje se je razpravljalo na debatnem večeru „O Koroški“.

Društvo je priredilo dva izleta; prvega na Belo Goro in drugega s parnikom v Roztoke na Cvetno nedeljo.

Pevski zbor je sodeloval na proslavi srbskega buditelja Dositeja Obradovića, ki jo je priredilo srbsko društvo „Šumadija“ ob stoletnici njegove smrti.

Starešine »Slovenije« so postali gg.: Dr. Ivo Šubelj na Dunaju, dr. Otokar Rybář v Trstu, dr. Pavel Turner v Framu, dr. Gvido Serbec v Ormožu, prof. Fran Kadunec v Banjaluki, dr. Milko Brezigar v Gorici, dr. Fran Rosina v Mariboru, dr. Leopold Poljanec v Mariboru, senatni predsednik dr. Miroslav Ploj na Dunaju, prof. Anton Breznik v Ljubljani in dr. Anton Podpečnik na Dunaju. — Najiskrenejšo zahvalo jim izreka odbor „Slovenije“.

Promocija. V Gradcu so bili promovirani starešine „Tabora“ Matko Zorjan, Ivan Klobasa in Evgen Bunc za doktorje prava ter J. A. Gložnar za doktorja filozofije. Tovarišem starešinam, ki so se živahno udeleževali društvenega življenja, iskrene častitke!

SREDNJEŠOLSKI VESTNIK.

Iz Kranja. Radi prevelikega klerikalnega pritiska, ki je baš sedaj največji, tudi v Kranju radikalizem ne more pokazati onih uspehov, kakor bi bilo želeti. Vsa sredstva, s pomočjo katerih bi si dijak spopolnil pomanjkljivo in enostransko šolsko izobrazbo, so od šole zabranjena. Ni dovoljeno brati dijaških listov in izposojati knjig druge, kot v šoli. Na slabo bi naletel, kdor bi si izposodil v „Narodni Čitalnici“ kako knjigo. (Čitalnica ima javno ljudsko knjižnico, ki je primeroma jako dobra.) Šolska knjižnica pa dijaku, ki se hoče svobodno izobraževati, ne more zadostovati, ker tu se nahajajo le one knjige, kojih vsebina ne presega od klerikalnih šolskih oblasti določenih mej. Res je, da je nemška knjižnica taka, kot more biti v danih mejah najboljša; toda ravno vsled teh mej ne more zadovoljiti dijaka, ki stremi po širši izobrazbi. O slovenski knjižnici pa skoro ni vredno, da bi govoril. (To je tudi tisti slavni zavod, na katerem imajo osmošolci na razpolago celih 20 slov. knjig. Krasna duševna hrana.) V njej nima prostora nobena boljša knjiga sedanjih modernih pisateljev in zato je tudi slabo obiskana.

Da bi se mogli dijaki skupno v kakem krožku izobraževati, na to niti misliti ni. Klerikalni dijaki skrbe, da se vsak tak poskus izjalovi: pravi mojstri so v vohunstvu in ovajanju. Če le vidijo kako večjo skupino radikalnih dijakov, pošljejo takoj vohuna, ki se plazi za njimi.

A kljub tem malenkostnim razmeram si zna mnogo dijakov najti poti, da zadoste svojemu stremljenju po višji izobrazbi. Zlasti med mlajšimi tovariši vzbujajo nekateri mnogo upanja. Seveda, vsled prej opisanih razmer ni mogoče, da bi se zanje storilo, kar bi bilo potrebno in dobro.

Nekaj pa moramo omeniti, kar je graje vredno: med starejšimi dijaki je premalo družabnosti in medsebojnega zaupanja. Nekateri, ki bi lahko našim stremljenjem med dijaštvom mnogo koristili, povzročajo s svojim nebrzdanim vedenjem mesto prijateljstva prepir in tako mnoge odbijajo, mesto da bi jih privlačevali in na ta način često podero, kar se je prej s trudom zgradilo. Nekaj več samospoznanja in pravega umevanja človekoljubnosti bi to nebrzdanost omejilo.

Učite se češčine! Srednješolec, ki je vprašal visokošolca, naj se li uči češčine prej, nego odide v Prago, je dobil navadno sledeči odgovor: „A, kaj se boš učil! Jaz nisem znal ne besede; v dveh mesecih boš znal boljše kot nemško.“ Pred takimi „tovariškimi“ nasveti vas moramo kar najresnejše svariti. Res, da se je lahko priučite tukaj, a ni škoda časa, ki ga morate brezplodno ubijati po Pragi! Ravno v začetku leta potrebujete najbolj češčine. Na razpolago imate obilo časa, da se udeležujete izletov, ki se prirejajo po stari Pragi (Hradčany, v staro mestno hišo itd.) kjer se krasno razlaga o češki zgodovini; dnevno se vrše zanimiva predavanja, shodi, itd. — vsega tega se ne morete učiti brez znanja jezika. — In tako se zgodi, da ubijajo prvoletniki prosti čas po ulicah in se jeze nad Prago, Čehi in nekolegialnimi tovariši. Kmalu pridejo božične počitnice in prvoletniku se komaj sanja o češki kulturi, zgodovini — tudi za strokovni študij je zgubil veselje: vse po zaslugi svetovalca-visokošolca.

A še nekaj bi radi pri tem omenili: Naše dijaštvo večinoma sanjari o slovanski Pragi in misli, da jih bodo Čehi tukaj nosili na rokah. Ne, tovariši, tega slovenski dijak ne sme iskati v Pragi: potem bi imeli zares malo od Prage. Praga je predvsem češka, šele potem slovanska. V Čelih moramo videti narod, ki je prvi nastopil proti Rimu, ki se zaveda, da naroden človek ne more biti obenem rimski človek. Tega potrebuje naš zasužnjeni, hlapčevski narod. In zato naj pridejo v Prago le oni, ki čutijo v sebi odpor proti laži in nasilju, katerih duše hrepene po resnici in svobodnem razmahu. Ti ne bodo iskali slovanske gostoljubnosti, ki jo ponavadi zahteva le dijaška komodnost.

Malo ugodnosti se nudi onemu, ki se odloči za Prago: V domovini navale nanj z vso silo klerikalci, preprečujejo jim podpore, podpihujejo stariše in sorodnike in v tujini mora trpeti pomanjkanje. In kdor je radi neznanja češčine navezan še na najožjjo okolico, temu Praga res ne nudi ničesar. Zato, tovariši, izrabite prosti čas med letom in zlasti o počitnicah za učenje češčine, da boste lahko v Pragi dobro izrabili vsako minuto! (Kdor hoče kakih nasvetov, naj se blagovoli obrniti na „Adrije“ srednješolski odsek.)

A. R.

Govorniške vaje na srednjih šolah. V zadnjem času so se začeli pedagogični krogi zopet intenzivno pečati s tem najboljšim poučevalnim sredstvom v maternem jeziku. V „Monatsschrift für höhere Schulen“ navaja K. Hechmann nekaj misli: 1. Ne bodi dolgočasen; 2. ne bodi prisiljen, ampak zboljšaj svoje prirojene lastnosti; 3. bodi dobro pripravljen, ne navezan na koncept; 4. bodi s celo dušo pri stvari. — Predavanje naj traja 10 minut. Dijak imej pred seboj le koncept in ne spisanega predavanja. Predava naj se čisto prosto, ne na pamet, učitelj naj tu in tam predavatelja preseneči z vprašanji. Za dijaka govorniške vaje niso samo dobra praktična vaja, ampak so tudi zelo vzgojne.

SLOVANSKO DIJAŠTVO.

Poljsko in rusinsko srednješolstvo v Galiciji. (Dopis Ph. St. J. Stefanowicza iz Lvova. Věstnik českých prof.) L. 1867 je bilo v Galiciji 20 srednjih šol, od teh 18 nemških, 1 poljska in 1 rusinska. V tem letu je sprejel gališki deželni zbor zakon (sankc. 22. 6. 1867), ki določuje za vse gališke srednje šole kot učni jezik poljski in rusinski (ter nemški); le izjemoma pa more dovoliti naučno ministrstvo ustanovitev rusinske srednje šole, vendar le, ako v to privoli deželni zbor. Rusinski in nemški jezik sta ostala na II. gimnaziji v Lvovu in v Brodih, ostale srednje šole (18) pa so obdržale poljščino kot

učni jezik. Ker je ustanovljenje nove rusinske srednje šole odvisno od dovoljenja deželnega zbora, v katerem imajo Poljaki večino, so dobili Rusini od l. 1867 le 4 srednje šole, medtem ko so jih dobili Poljaki v isti dobi 51. Finančni ministri, Poljaki, (Korytovski, Bilinski etc.) skrbijo le za poljske šole.

V začetku šol. leta 1910/11 je bilo v Galiciji 75 državnih srednjih šol, od teh 56 gimnazij, 5 samostojnih gimnazij z lastno upravo in 14 realk.

Od teh jih imajo Poljaki 68 (50 gimnazij + 4 samostojne in 14 realk), Rusini 6 (5 + 1) in Nemci 1 (II. gimnazija v Lvovu).

Rusini, ki tvorijo 42% prebivalstva, imajo tedaj 8% šol. Statistika rusinskega šolstva v začetku šol. leta 1910/11 je sledeča:

1. Lvov I. gimn. 700 dijakov; 2. Lvov (samost. zavod) 650 dijakov;
3. Przemysl 1000 dijakov; 4. Kolomyja 800 dijakov; 5. Tarnopol 700 dijakov;
6. Stanislawow 400 dijakov; Skupaj 4250 dijakov.

V poljskih srednjih šolah je 3350 Rusinov, v državnih srednjih šolah torej skupno 7600.

V zasebnih rusinskih gimnazijah:

1. Rohatyn (4 razredi) 400; 2. Javorov (2 razreda) 300; 3. Busk (1 razred) 70; 4. Horodenka (1 razred) 100; 5. Zbaraž (1 razred) 60; 6. Kopyczyne (2 razreda) 120 dijakov. Na vseh privatnih rusinskih gimnazijah 950 dijakov. Skupno torej na srednjih šolah v Galiciji 8550 Rusinov.

II. Rusinsko srednje šolstvo v Bukovini. V začetku šol. leta 1910/11 so imeli Rusini v Bukovini: popolno rusinsko gimnazijo v Wyžnici (s tremi razredi) 437 dijakov, rusinsko-nemške razrede (b, c, d) II. gimnazije v Černovicah z 8 razredi (444 dijakov); skupaj 1300 dijakov, v drugih bukovinskih srednjih šolah 100 dijakov. V vseh bukovinskih srednjih šolah torej 1400 Rusinov ali 22% vseh bukovinskih dijakov.

III. Učiteljišča v Galiciji: Za učiteljišča velja zakon z dne 12. 6. 1907, ki določuje kot učni jezik le poljski, poljsko-ruski ali poljsko-nemški. V resnici obstajajo v vzhodni Galiciji le poljsko-rusinska učiteljišča in zahodni le poljska! Čisto rusinsko učiteljišče, ustanovljeno pred kratkim od rusinskega pedagoškega društva, nima še pravice javnosti, za katero se pa pravkar poteguje.

VESTNIK ZA KNJIŽEVNOST IN UMETNOST.

Ivan Cankar: »Volja in moč«. (v Ljubljani 1911. Založil L. Schwentner.) (Cena 2 K, vez. 3 K). Za naslovom, ki je neprimeren za vsebino in bi človek poleg tega mislil, da ima pred sabo razpravo profesorja lipske univerze, tvori uverturo petošolec Perjevec, ki se je vtopil, ker vzlic vsemu naporu ni mogel prav rešiti matematične domače naloge. Na mizi je pustil listek z napisom: „Lernen heisst nicht wissen; wollen heisst nicht können. Kdor ni več prvi, je zadnji. Jaz sem bil prvi do konca; nikjer ni drugače zapisano. Zbogom!“ Zakaj se je vtopil Perjevec? Kaj je bila njegova „volja“, kaj „moč“? Hotel je biti — prvi! Bil je častilakomen in slabo nadarjen (ali se pri takem človeku sploh lahko govori o „moči“?) in ko je prestopila pridnost zadnjo mejo, je vedel, kje je! Stvar meji bolj ob kako fiksno idejo, o tragičnem konfliktu med voljo in močjo se ne da govoriti.

Drugi junak je Jakob Jerebičar, ki je umiral štirinajst zim, vendar vsako pomlad zopet okrevale. V šoli je bil najboljši, in ko se je učil pri očetu kamnoseku, so spoznali vsi botri in botre, da ima velik talent. Bil je černo in pusto fante, ki ga ni nikdo videl veselega. Ponoči je sanjal o veliki bodočnosti, da sta se mu zdela majhna celo Tizian in Michelangelo, podnevi je imel potem mačka kakor po prekrokani noči! Šel je na Dunaj, da bi spoznal, kaj je „velika umetnost“; tu se je zaljubil v Melitto, „prijateljico

svojih prijateljev“, ki mu je že naprej povedala, da bo eden izmed mnogih, ker je spoznala, da ni — umetnik“. Ker se mu ni posrečila Melittina podoba, je storil samomor.

Miha Jošt je hotel raztrgati verige, v katere ga je vklepala vlačuga Fanny, pozabiti je hotel vso umazano preteklost, ljubiti je hotel „žensko z dušo“ — ali nagon je močnejši od hrepenjenja. Visi med nebom in zemljo — in to je njegov pogin.

Štefan Bratina je ljubil idealno — še predno je zagledal svoj ideal, ali po vsakem „visokem trenutku“ je šel — k prostitutki! Še nazadnje, ko mu je življenje izpilo vse moči, je čutil vso gabnost eksistence in šel za ciljem — ali prepozno! To so junaki, v katerih se bori po Cankarjevem naziranju „volja“ z „močjo“. Če bi bil porabil mesto tendencioznega „Volja in moč“ kak jednostaven naslov, bi se razvijale novele naravno in neprisiljeno in v knjigi bi bilo več — umetnosti in manj — disertiranja. Pri Jakobu Jerebičarju n. pr. je smešno govoriti o volji in moči, ker Jakob hoče ustvariti umetniško delo. Tu pa pride v poštev samo, če je umetnik ali ni umetnik — in Jakob ni umetnik. Kajti, da je v vsakem človeku vsaj neka kal umetnika, je preveč znana stvar, a da zato še ni vsak umetnik, je še bolj znano.

Pri Mihi Joštu in Štefanu Bratini se borita nagon in hrepenenje iz okovov nagona — človek in žival — in tu pridejo v poštev drugi momenti — in sicer različni od volje in moči!

Vse tri novele ciljajo preveč na to, da bi pokazale boj volje z močjo. Tako se je vteplo preveč nepotrebnih besed, ne vidi se tiste tragike, ki sama govori: ecce homo! Vsa stvar dobi bolj lice razprave nego umotvora, vse je nekako otrplo in včasih — prisiljeno. S tem seveda ne tajim mnogih vrlin, ki jih ima knjiga; najboljša je zadnja novela „Dana“, čeprav nastopajo v začetku osebe že stotisočkrat opisane in besede in fraze še večkrat ponovljene. Pri Cankarju nastopa perioda kot pri Bourgetu v zadnjih delih; kak bo uspeh — je dvomljivo! Nekdo je sicer rekel da sta „Volja in moč“ ter „Školjka“ markantni deli lanske leposlovne produkcije. Jaz bi se drznil biti glede „Volje in moči“ malce drugačnega mnenja, kajti delo se v umetniškem oziru (in pri umetnosti pride v poštev samo umetniški ozir!) ne da niti oddaleč primerjati s „Hlapcem Jernejem“ in s „Kurentom“.

Joso Jurkovič.

Damir Feigel: »Pol litra vipavca«. Lj. 1911. Založila Kleinmayer in Bamberg. Cena 1.80 K, vez. 2.60 K. Dobili smo novo knjigo pestre vsebine, ne ravno velike literarne lepote. Tupatam naletimo sicer na lepa mesta, ki se odlikujejo po svoji plastiki, razveseli nas duhovit stavek, fina satira, a te hvalne prednosti odtehtajo neverjetnosti (n. pr. v „Minervi“). Dobro je pogodil pisatelj Milanovo možatost, toda moti nas preveliko poznanje Homerjevih junakov in njih lastnosti (govori se o prvošolcih!), neprijetno učinkuje banalen stavek: „... — in kmalu se je pekla po sijajni zmagi okusna „divjačina“ nad žerjavico“; ponesrečen je dovtip z zobozdravnikom. Komika učinkuje silneje, če smo prepričani, da se je utegnil vršiti dogodek na opisan način, pa to samo tedaj, če ima lupina svoje jedro. Pisatelj lahko pripoveduje nerodnosti, pa njegove pripovedke morajo imeti svojo idejo, svoj zmisel, ker sicer so nezmisel. Tega ne najdemo v Feiglovi zbirki, zlasti nobene globlje misli. Ugajal nam je pač „Cvetkov prvenec“, ki je po svojem hlastanju za senzacijami in originalnostjo aktualen za sedanje slovenske razmere. Biča ljudi, ki pišejo brez pisateljske iskrenosti. Tehnično bi bil ta „prvenec“ lahko boljši. Prezreti ne smemo „Največje sreče“, kjer se popisuje nekdanja praksa nabiranja narodnega blaga. Snov je mikavna, lepo zaokrožena, pisana narodno. Tukaj ni nič prisiljenega, na kar naletimo v zbirki pogostoma v situaciji in

tudi besedah, V „Uredniških tajnostih“ pokukamo za uredniške kulise, se čudimo žurnalistični nagajivosti, se seznanimo s posledicami časnikarskih rac, sledimo detektivu na njegovi skrivnostni poti. Pisatelj je skušal persifilirati časnikarski vpliv, a snov je zavožena in v tem delu ni niti enega stavka, ki bi nas razveselil. Tudi stavkov pomen more imeti svojo lepoto, naj bo ta v misli ali čustvu, ali pa samo plastična predstava lepega dogodka. Še žalibog vedno velikemu zanimanju za detektivne romane je ustregel pisatelj z rubriko: Holmes in njegova smrt. Stvar je pisana v žanru „Grofice Beračice“. Najde se včasih med tem plevelom zdravo zrno, pa kaj pomaga; ko pa ne odgovarja snov, in zlasti način obravnavanja snovi, izlivu umetnikove duše. „Karnarček“, najmodernejša ameriška drama, bi bila lahko izostala, ker ni z umetnostjo niti v daljnem sorodstvu. Prisiljen ženin in lahkomiselni veseljak, ki ima drugega dne mačka, sta dobro pogojena, četudi šepa pri zadnjem tehniku. Motiv v „Vplivu filozofije“ je preveč obrabljen in ne vleče. Nemški humoristični listi razumejo to bolje, ko naš pisatelj. Zbirka se končuje z delcem „Bogovi na potovanju“, ki nam je ugajalo.

Zbirka „Pol litra vipavca“ ni popolno delo, temveč samo poskus, ki se je deloma posrečilo, na mnogih mestih pa tudi pošteno izjalovilo. Knjiga ne nudi globokih misli in umetniškega napoja, zato tudi ne bo zadovoljila občinstva, ki zahteva od leposlovja duševnih užitkov, in ne samo trohico zadovoljnega in razposajenega smeha. Priča pa vendar o pisateljevem talentu, zato jo priporočamo.

Lj. Mlakar.

RAZNO.

Blag duhovnik. Pred dobrim letom je umrl na Štajerskem župnik Alojz Vojsk, rodom iz Središča. Ker sam nekdanj ni mogel na vseučilišče, je v oporoki določil, da se ima iz zapuščinskega premoženja izločiti 16.000 K za dijaško ustanovo, ki se lahko uživa od petega razreda srednjih šol do konca visokošolskih študij na univerzi ali tehniku. Zraven tega je ustanovil dve študentski omenjamo pokojnika, ker je redka izjema med našimi sedanji duhovniki.

V.

Strelne vaje. Domobransko ministrstvo je odredilo, da bi bili vsi profesorji in strokovni učitelji, ki so dolžni udeležiti se vojaških vaj in ki poučujejo na šolah, na katerih je vpeljan fakultativen pouk v streljanju, združeni v velikih počitnicah pri vojaških vajah v posebne instruktorske kurse, v katerih bi se vadili za pouk v streljanju. — Za srednješolsko učiteljsvo se porajajo vedno lepše perspektive. Pedagogiji se odpirajo nova polja! —

Protinarodnostno delo klerikalizma. V Pečuhi ustanovi duhovščina s pomočjo Pijevega društva institut za 200 hrvaških in slavonskih dijakov in ga združi z ondoto višjo ogersko gimnazijo. Na Hrvaškem in Ogrskem klerikalizem madjarizira, v Avstriji ponemčujejo razni nemški samostani in cerkvene nemške pridige. Povsod delo po krščanskem geslu: pomagaj ubogim in slabim!

Na petem shodu delegatov društev avstrijskih srednješolskih profesorjev, ki se je vršil pred kratkim v Ljubljani se je poleg načrta službene pragmatike srednješolskih profesorjev obravnavalo tudi vprašanje o odpravi mature in o prenovljenju disciplinarnega reda ter se protestovalo proti strelnim vajam. Želimo, da zopet ne ostane le pri predlogih in protestih!

»Časopis pokrokového studenstva« prinaša v 6—7. št. članke „O boju za slovensko univerzo“ in „O slovenskem srednješolskem dijaštvu.“

Statistika slušateljev in slušateljic na avstrijskih univerzah v začetku leta 1911.

Mesto in fakulte	Slušateljev		Slušateljic		Vseh	
	rednih	izrednih	rednih	izrednih		s hospitantki in hospitantkami
Dunaj:						
Juristov	3587	322	—	—		
Medicinev	1996	308	36	5		
Filozofov	1708	850	198	336		
Teologov	217	22	—	—		
Skupaj	7508	1502	284	341	9635	9736
Praga češka univerza:						
Juristov	1639	301	—	—		
Medicinev	752	19	29	1		
Filozofov	830	384	53	165		
Teologov	111	8	—	—		
Skupaj	3332	712	82	166	4292	4332
Praga nemška univerza:						
Juristov	734	73	—	—		
Medicinev	387	7	6	—		
Filozofov	368	121	18	64		
Teologov	40	9	—	—		
Skupaj	1529	210	24	64	1827	1842
Lvov:						
Juristov	2934	52	—	—		
Medicinev	356	7	66	—		
Filozofov	509	148	200	171		
Teologov	349	5	—	—		
Skupaj	4148	221	266	171	4797	4824
Krakov:						
Juristov	1385	19	—	—		
Medicinev	493	19	—	—		
Filozofov	692	186	41	131		
Teologov	85	—	—	—		
Skupaj	1655	224	41	131	3051	3308

Mesto in fakulte	Slušateljv		Slušateljic		Vseh	
	rednih	izrednih	rednih	izrednih		s hospitanti in hospitantkami
Gradec:						
Juristov	934	43	—	—		
Medicinevcv	412	27	9	—		
Filozofov	200	183	14	71		
Teologov	90	5	—	—		
Skupaj	1636	258	23	71	1988	2063
Inomost:						
Juristov	257	49	—	—		
Medicinevcv	239	34	—	—		
Filozofov	176	75	1	42		
Teologov	349	18	—	—		
Skupaj	1021	176	1	42	1240	1288
Černovice:						
Juristov	623	21	—	—		
Filozofov	173	67	11	88		
Teologov	162	14	—	—		
Skupaj	958	102	11	88	1159	1167
					27989	28763

Na zagrebški univerzi je bilo v prvem tečaju leta 1910/1911. vpisanih 1264 slušateljv, in sicer: 823 juristov 332 filozofov in 109 teologov. K filozofom se prištevajo tudi slušatelji geodetskih tečajev, gozdarske akademije in farmaceuti.

Volja in dejanje. Ravnokar smo izdali brošuro, ki jo je napisal in slovenski mladini posvetil dr. K. Ozvald. Stane samo 70 v in zato upamo, da bo dijaštvo pridno seglo po zanimivi knjižici, ki je zelo umljivo pisana.

Miselni razvoj evropskega človeštva podajamo za znižano ceno 2:50 K, ki nam jo omogoča preostala zaloga. To krasno delo je sedaj pristopno vsakomur in upamo, da si jo nabavijo tudi oni, ki jim je bil dosedaj nakup radi višje cene nemogoč.

„**Svobodna misel**“ prične po enoletnem prestanku zopet izhajati. Ker je list za nas kulturnega pomena, ga dijaštvo zelo priporočamo. Naročite se vsi na list, kar vas je svobodno mislečih in razširjajte ga!

Uredništvo je prejelo sledeče publikacije:

Damir Feigel: **Pol litra vipavca**. Ljubljana 1911. Natisnila in založila Ig. pl. Kleinmayer in Bamberg. Cena 1·80 K, vezana 2·60 K.

V. Štech: **Malomestne tradicije**. Veseloigra v enem dejanju. Prevel V. M. Zalar. Ljubljana 1911. Zal. prevajalec.

Ravnokar je izšla v našem založništvu brošura

VOLJA IN DEJANJE

Psihologična analiza.

Napisal in slovenski mladini posvetil dr. K. Ozvald.

Cena 70 vin.

Dobiva se v knjigarnah in pri upravništvu „Omladine“.

... brošura, ki jo bo vsak omikanec čital z zanimanjem in s pridom. Filozofična razprava je to, a pisana tako poljudno, da jo razume tudi nefilozof. In praktične vrednosti je, praktičnega pomena za vse Slovence, kajti nesoglasje med voljo in dejanjem je v nas večje kakor pri mnogih drugih narodih. (Slov. Narod 1. maja 1911.)

Naročite se in razširjajte

„Svobodno Misel“

mesečnik, ki stane letno le 3 K, za Ameriko 4 K, v zaprti kuverti 5 K.

☉☉☉☉ Z majem je izšla 5. številka IV. letnika. ☉☉☉☉

Upravništvo:

Uredništvo:

Kr. Vinogradi, Korunní tř. 6. Praga II., Vodičkova ul. 12.

Znanstvena knjižnica „Omladine“

1. *Prof. Drtina*: »Miselni razvoj evropskega človeštva« je dobiti radi preostale zaloge in želje, da naredimo s tem znamenito delo pristopno vsakemu slov. inteligentu, **za znižano ceno 2·50 K** (preje 4·20 K).

Dalje imamo na skladu le še malo število II. knjige:
Dr. Mihajlo Rostohar: Uvod v znanstveno mišljenje.
Cena 5·20 K.

Obe deli se dobivata v knjigarnah ali direktno
pri upravništvu „Omladine“ v Ljubljani, Breg št. 12.

A. Škulj - Ljubljana

trgovina s papirjem = Poljanska cesta št. 12
se priporoča slav. občinstvu, posebno dijaštvu za
nakup šolskih potrebščin, kakor zvezkov, peres,
svinčnikov, šolskih torbic, spominskih knjig,
∴ ter sploh pisalnih in risalnih potrebščin ∴

Slavnemu občinstvu
se najtopleje priporoča

hotel Tivoli

